

Century

abcdefghijklmnopqrs

The Century Magazine

TEOLLISTUMISEN JA HÖYRYVOIMAN VAIKUTUKSET

1850-luvulla alkoi sanomalehtipainojen suuri muutos. Pienehköt käsikäyttöiset, pöytämäiset ”painimet” olivat olleet vallalla 1810-luvulle asti. Sen jälkeen rinnalle alkoi ensin tulla sylinteripainokoneita, ja koneet muuttuivat lihasvoiman sijaan höyrykäyttöisiksi. Niiden jälkeen 1840-luvun lopulta 1860-luvulle kehitettiin ensimmäiset rotaatiopainokoneet. Niissä ei enää painettu paperiarkeille vaan rullalta syötettävälle paperille.

Rotaatiopainotekniikka mahdollisti sanomalehdille valtavasti aiempaa suuremmat painokset, ja myös sanomalehtien määrä alkoi kasvaa entistä nopeammin.

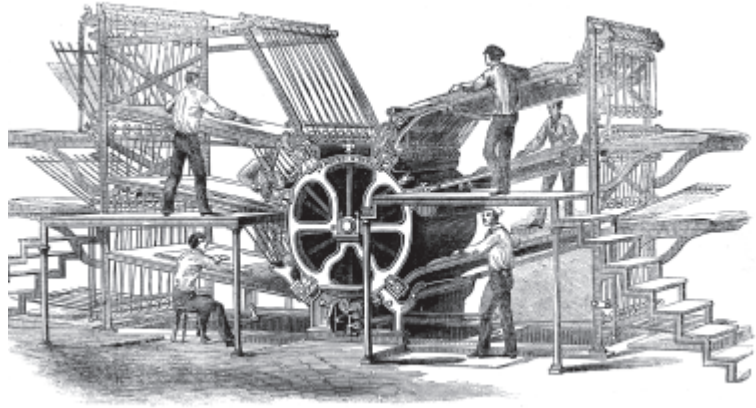
Uusien painokoneiden raskaampi rakenne, valtavasti kohonnut nopeus ja kasvaneet painokset asettivat kovempia vaatimuksia kirjaskuvioiden kestävyydelle. Edellinen antiikvatyyli, ohuiden päätteiden ja hiusviivojen uusantiikva, olisi ollut tässä käytössä kaikkein toivottomin. Siksi oli haettava muita ratkaisuja.

Vankimpia olivat egyptiennet ja *Clarendon*, joiden nousu osui muutenkin samoille vuosikymmenille. Etenkin egyptiennet olivat kuitenkin pitkiin leipäteksteihin liian raskaita. Vahvapiirteisimpiä renessanssiantiikvoja otettiin sen vuoksi uudelleen käyttöön, ja myös 1830-luvun *Ionic* sai sijaa.

Vasta 1890-luvulla saatiin ensimmäinen sanomalehtipainatuksen ongelmiin suunniteltu ratkaisu: amerikkalainen painaja, lehdenkustantaja ja typografi Theodor Low De Vinne kehitti *Century Roman*-nimisen antiikvan. Se oli vankahko, vahvapäätteinen ja sukua Clarendonille, mutta kuitenkin paljon lähempänä perinteistä antiikvaa ja siksi miellyttävämpi sanomalehden kirjaintyyppi. Sen ensikäyttö oli 1896 *The Century Magazine* -lehdessä.

Seuraavina vuosikymmeninä Century laajeni harvinaisen mutkikkaaksi kirjainperheeksi. Sen monista variaatioista ei kuitenkaan enää vastannut De Vinne, vaan American Type Foundersille työskennellyt Morris Fuller Benton. Jo 1910-luvulla alkuperäinen Century Roman oli kadonnut ATF:n kirjasinnytteistä, ja tilalla oli kymmenittäin muita Century-versioita.

Amerikkalaisen Richard March Hoen kehittämä 1850- ja 60-luvun sylinteripainokone. Keskellä olevan ”revolverin” ympärillä oli kuusi sylinteriä, ja kahden peräkkäisen sylinterin välissä aina paikka yhden sivun ladelmakehilölle.

Nykyään saatavilla olevista versioista *Century Oldstyle* muistuttaa eniten alkuperäistä *Century Romania*, mutta on hiukan leveämpää ja poikkeaa siitä muutenkin yksityiskohdiltaan.

Toinen merkittävä sanomalehtikirjaintyyppi oli *Ionic No. 5*, joka tuli käyttöön 1920-luvun puolivälissä. Alkuperäinen *Ionic* oli ollut hyvin lihava ja siten paljon Clarendonin tapainen. Tämä uusi versio No. 5 oli leipätekstiä varten suunniteltu ja siksi selvästi laihempi, mutta kuitenkin rotevampi kuin *Century Roman*. Tiettävästi ensimmäisenä, maaliskuussa 1926, *Ionic No. 5:n* otti käyttöön *Newark Evening*

News -sanomalehti New Jerseyssä. Seuraavan vuoden lopussa jo kolmisen tuhatta amerikkalaista sanomalehteä oli vaihtanut siihen.

Century ja *Ionic No. 5* aloittivat sanomalehtikirjaintyypeiksi kutsuttavan alalajin, jossa kirjainten muodon määräsi niiden käyttötarkoitus eivätkä esteettiset mieltymykset. *Century*n ja *Ionic No. 5:n* suosittuja seuraajia olivat vuosikymmenien ajan *Excelsior*, *Corona* ja *Olympia*. Niitä voidaan kutsua klassisiksi sanomalehtikirjaintyypeiksi. Nykyaikana niiden digitaalisia seuraajia ovat muun muassa *Utopia*, *Miller* ja *Poynter Oldstyle*.

Ionic

abcdefghijklmnopqr

Newark Evening News

Ionic-kirjaintyyppin nykyisin saatavilla oleva versio perustuu parin välivaiheen kautta *Ionic No. 5:een*.

PHOENIX

abcdefghijklmnopqrstuvwxyääö
Schines Auburn Theatre

Iris-niminen streamline-kirjaintyyppi Otavan 1960-luvun kirjainnäytteessä. Se on käytännössä amerikkalaisen Empire-kirjaintyyppin kopio.

AMERIKAN STREAMLINE

Yhdysvalloissa art deco muuntui 1930-luvulla tyyliksi, jota alettiin kutsua streamlineksi. Streamline edusti uutta optimistista aikaa, jossa taide, teollisuus, muotoilu ja tiede kuuluivat yhteen. Kulkuneuvot ja koneet saivat uusia virtaviivaisempia muotoja. Pilvenpiirtäjien rakentaminen kiihtyi; jo 1930-luvulla New Yorkiin valmistuivat art deco -vaikutteiset Chrysler Building, Rockefeller Center ja Empire State Building.

Pitkät viiva- ja sädekuviot olivat jo ennestään olleet art decoon kuuluvia koristeaiheita. Niiden lineaarisuus ja kenties myös pilvenpiirtäjien vaikutus siirtyivät nyt uusiin sulaviin otsikkokirjaimiin, jotka olivat kapeita ja korkeita. Morris Fuller Bentonin *Phoenix* (1935, myöhempiä versioita esiintyy myös nimellä *Phenix*) on vielä amerikkalaisen art decon ja streamlinen rajoilla, samoin Walter Huxleyn tikumainen *Huxley Vertical* (1935, myös nimellä *Aldus Vertical*). Nämä molemmat ovat viivastoltaan tasavahvoja, groteskin

kaltaisia. Bentonin pari vuotta myöhempi *Empire* (1937) on jo puhdasta streamlinea; sen vaihteleva viivavahvuus tuo siihen streamlinen pehmeyttä ja sulavuutta.

Tämä sama kirjaintyyppi esiintyi 1950-luvulla Euroopassa Amsterdam-kirjasinvalimon luettelossa aavistuksen lihavampana ja nimellä *Iris*. Vuonna 1990 International Typeface Corporation julkaisi sen uudelleen Iris-nimisenä, Michael Gillsin uudelleen piirtämänä ja nyt digitaalisena.

Toisen maailmansodan jälkeen kapeita ja korkeita kirjaintyyppöjä piirrettiin myös Euroopassa, mutta ilman streamline-tyylittelyä. Tunnetuimpia ovat *Universin* ja *Akzidenz Groteskin* kapeat versiot, mutta jo niitä ennen julkaistiin Georg Trumpin *Signum* (1955). Mutta ei niissä mitään täysin uutta ollut: jo 1900-luvun alkuvuosina Bertholdin ja Bauerin mallistoissa oli aivan vastaava hoikka ja kapea groteski persoonattomalla nimellä *Schlanke* ('hoikka, solakka') *Grotesk*.

HUXLEY VERTICAL

MANCHE LEUTE GLAUBEN,
MAN HALTE SIE FÜR GEIS

Corps 36 no. 2957 minimum 3 kg

IRIS

A B C D E F G H I J
K L M N O P Q R S
T U V W X Y Z ? !
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

HÄR UPPVISAR DET
HOLLÄNSKA BOKH

Corps 48 no. 2958 minimum 3½ kg

LEIDENSCHAFTLICH SIND WIR

Corps 60 no. 2959 minimum 3½ kg

SANOTTAKOON NYT KERTA

Corps 72 no. 2960 minimum 4½ kg

EIN GOTTESDIENST S

Corps 96 no. 2961 minimum 7½ kg

INFOGRAFIIKAN KIRJAINTYYPIT

Infografiikka eli tiedon ja toimintaohjeiden visualisointi otti merkittäviä kehityskäskielia viimeistään 1960-luvun lopulta alkaen. Lisääntyneet liikenne- ja matkustajamäärät, autoliikenteen kasvaneet nopeudet ja ennen kaikkea kasvanut informaation määrä asettivat entistä tiukempia vaatimuksia infografiikan laadulle. Tarvittiin universaaleja kuvamerkkejä eli pikto-grammeja ja oppeja asioiden havainnollisesta jäsentelystä. Tarvittiin myös kirjaintyyppejä, joista muodostuisi selviä sanakuvia mahdollisimman nopeasti, luotettavasti ja etäältä lukien. Seuraavassa on kolme edelläkävijää ja pari niiden hiukan uudempaa seuraajaa.

Transport

Transport on Britannian maantieviiittoihin suunniteltu groteski, jota Jock Kinneir ja hänen assistenttinsa Margaret Calvert valmistelivat 1957–1963. *Transport*-kirjaintyyppin tehtävänä oli korvata lukuisat eri-

laiset groteskit, joita oli käytetty siihen mennessä, ja tarjota parempi luettavuus. Samalla se oli osa suurempaa hanketta, jossa uudistettiin viittojen koko graafinen esitystapa ja väritys.

Transportista tehtiin kaksi lihavuutta, *Medium* ja *Heavy*. *Medium* oli mustaa tekstiä ja vaaleaa pohjaa varten, *Heavy* puolestaan tummalla pohjalla olevaa negatiivista tekstiä varten.

Transport toi mukanaan myös siirtymisen suuraakkosten käytöstä pienaakkosiin, mikä oli merkittävä parannus luettavuuden kannalta. Muotoilultaan se ei eroa dramaattisesti muista 1950-luvun tai 60-luvun alun groteskeista, mutta sen yksityiskohdissa on harkittuja parannuksia. Jokainen kirjain eroaa selvästi muista, ku-

Highway Gothic.

ten gemena-l-kirjain eroaa versaali-I:stä tai numerosta 1. M-kirjaimen keskikulma on korkealla, mikä lisää tyhjää tilaa kirjaimen sisällä ja pitää sen selvempänä.

Tieopasteissa Transport on myös välis-tetty riittävän väljästi, mikä on tarpeen etäältä luettaessa.

Highway Gothic

Highway Gothic, virallisemmin *US Federal Highway Administration Series font*, on Yhdysvaltojen valtateiden viittojen kirjaintyyppi tai oikeammin kirjainperhe, jossa on joukko erilevyisiä ja -vahvuisia versioita. Sen ensimmäinen versio on otettu käyttöön jo 1940-luvun lopussa. Eri merkkeihin on kuitenkin tehty pieniä muutoksia useaan otteeseen, viimeksi vuonna 2000.

Highway Gothic on tavallaan muotoilun klassikko, jonka ansiot ovat kuitenkin puutteellisia. Kaarien puolesta se on kyllä avoin ja siten oikeaoppinen, mutta yksit-

täisten kirjainten selvyudessa on parannettavaa. Viittojen tärkeimmissä paikannimissä siitä käytetään lihavaa FHWA Series E -versiota, jossa a- ja s-kirjainten sisämuodot ovat kiusallisen tukkoisia. Merkkipöytä on silmiinpistävä runsas jopa viittakäyttöä ajatellen.

Highway Gothic on käytössä myös lukuisissa muissa maissa, muun muassa Kanadassa, Australiassa ja Saudi-Arabiassa – viimeksi mainitussa toki vain latinalaisin kirjaimin kirjoitetuissa viitoissa.

Amerikkalainen Tobias Frere-Jones muokkasi Highway Gothicin digitaaliseksi kirjaintyypiksi 1993. Se julkaistiin *Inter-*

Interstate
abcdefghijklmnopqrst
Grand Central Pkwy

EGYPTIENNEN JA ANTIIKVAN RAJAMAILLA

Egyptienneksi kutsuttu kirjaintyyli syntyi jo 1810-luvulla, mutta katosi käytöstä 1900-luvun alussa. Ensimmäisen uuden tulemisensa se koki 1930-luvun taitteessa, jolloin geometriset groteskit uudistivat typografiaa. Kun niihin keksittiin lisätä egyptiennen päätteet, syntyi geometrinen egyptiennetyyli. Siihen kuuluvat muun muassa kirjaintyytit *Beton*, *Memphis*, *Rockwell*, *Stymie* ja 70-luvun *Lubalin Graph*.

Seuraava egyptiennen alalaji syntyi 70- ja 80-luvulla, kun egyptiennen päätteet lisättiin uusgroteskeihin. Tämän tyylin tunnetuimpiin kuuluvat *Boton*, *Calvert* ja *Serifa*. Tätä tyyliä kutsutaan toisinaan staatiseksi egyptienneksi.

Kolmas vaihe oli humanistinen egyptienne, jossa egyptiennen päätteet yhdistettiin ensi kerran humanistisen groteskin ”avoimeen” ja ystävälliseen muotoon. Peter Matthias Noordzij’n *PMN Caecilia* (1991) lienee ehtinyt valmiiksi ensimmäi-

senä, vaikka samaan aikaan myös Lucas de Groot työskenteli jättimäisen *Thesis*-perheensä kanssa. Siihen kuuluva *The Serif* muistuttaa suuresti *PMN Caeciliaa*. Myös Sumner Stone julkaisi tähän kategoriaan kuuluvan *Silica*-kirjaintyyppinsä (1993) samoihin aikoihin.

Seuraavan erottuvan tyylimuunnoksen teki Carol Twomblyn *Chaparral* vuonna 1997. Sen kirjaimissa on vaakasuorat päätteet, mutta viivavahvuuden vaihtelun ja hienostuneiden kaariensa avulla se on antiikva eikä egyptienne. Kutsun sitä lineaariseksi eli viivamaiseksi antiikvaksi.

2000-luvun vähäinen kontrasti ja ”contemporary feel”

2000-luvulla – erityisesti aivan viime vuosina – sekä suunnittelijoiden että käyttäjien mielenkiinnon kohteena on ollut antiikvatyyli, jossa on vahvat vaakasuorat tai kolmiomaiset päätteet ja jossa paksujen ja ohuiden viivojen välinen kontrasti on vähäinen. Yksi ensimmäisistä oli Peter Bilfakin *Fedra* vuonna 2002.

Nämä uudet antiikvat tuodaan markkinoille usein sanaparin ”contemporary feel” saattelemina. Kuluneisuudestaan

geometrinen muoto	uusgroteskin muoto	humanistinen muoto	lineaarinen antiikva	matalakotr. antiikva
Memphis	Serifa	The Serif	Chaparral	Greta Premiéra Elena

Egyptiennän muodonmuutokset ja sulautuminen antiikvaan.

Swift

Joanna

huolimatta luonnehdinta pitää paikkansa; on syntynyt uusi pienikontrastinen antiikvatyyli, jonka juuret ovat renessanssi-antiikvoissa, mutta jonka ilme koetaan moderniksi. Se sopii mainiosti muun muassa aikakaus- ja sanomalehtiin.

Tämän antiikvatyylin pääteviivat ovat vankat ja yleensä enemmän tai vähemmän kolmiomaiset. Kolmiomaisuus on vahvasti näkyvissä Peter Bifakin Fedra- ja *Greta Text* -antiikvoissa, lievemmin muun muassa Thomas Gabrielin *Premiérassa*, Nicole Dotinin *Elenassa* ja Mitja Miklavčičin *FF Tisassa*.

Lopulta kehä kuitenkin kiertyy umpeen: kolmiomaiset päätteet nähtiin jo Gerard Ungerin hiukan kalligrafisessa *Swiftissä* (1985). Swift uudisti sanomalehtityypografiaa juuri digitaalistumisen kynnyksellä. Vahvat vaakasuorat päätteet puolestaan piirsi Eric Gill *Joanna*-antiikvaansa jo 1930. Joannan a-kirjaimen muodosta on otettu mallia moneen viime vuosien matalakonstrastiseen antiikvaan.